

PERSPEKTIV- NOTAT

Meninger om norsk mat Spørreundersøkelse av Ipsos MMI

Tankesmien Agenda og AgriAnalyse jobber sammen om prosjektet «Verdien av norsk mat». I den forbindelse er det gjennomført en meningsmåling i befolkningen, for å finne ut hvilke holdninger befolkningen har til ulike sider ved norsk matproduksjon.

Landbruket leverer goder utover ren matproduksjon. Disse omtales ofte som kollektive goder, eller landbrukets multifunksjonalitet. Dette dreier seg om kulturlandskap, levende bygder, matsikkerhet med mer. Norske råvarer, og politikken som er innrettet for å ivareta produksjonen av disse råvarene, danner også grunnlag for mye av næringsmiddelindustrien i distriktene og bidrar dermed positivt til sysselsetting og bosetting i distriktene.

Samtidig er det ikke bare positive ringvirkninger av matproduksjon. Landbruk er en biologisk næring, og det er umulig å produsere mat helt uten klimautslipp. Internasjonalt er husdyrproduksjonene en betydelig kilde til verdens samlede utslipp av klimagasser. Andre problemområder er erosjon, avrenning og bruk av antibiotika i landbruket. Norske matprodusenter har også rammevilkår som medfører kostnader, både for forbrukerne og staten. Spørsmålet er da om forbrukerne og velgerne føler de får nok igjen for det de betaler for maten.

Prosjektet «Verdien av norsk mat» skal resultere i en sluttrapport. Denne delrapporten er en presentasjon av hovedfunnene i en spørreundersøkelse gjennomført av Ipsos MMI. Prosjektet er finansiert av Felleskjøpet Agri, NorgesGruppen og Norsk Nærings- og Nytelsesmiddelarbeiderforbund (NNN)/LO. Bakgrunnen for den brede finansieringen er at det norske jordbruket består av en komplett verdikjede fra jord til bord, og aktører fra hele verdikjeden mener at den jordbrukspolitiske debatten bør stå høyt på den politiske dagsorden.

Om AgriAnalyse og Tankesmien Agenda

AgriAnalyse har som mål å være en faglig premissleverandør og et kompetent utredningsmiljø i spørsmål knyttet til landbruk og politikk. AgriAnalyse arbeider med nasjonale, internasjonale og organisasjonsinterne problemstillinger innenfor våre prioriterte satsingsområder. Ansatte i AgriAnalyse har tverrfaglig bakgrunn med kompetanse fra flere ulike samfunnsvitenskapelige og landbruksfaglige tradisjoner. AgriAnalyse eies av Norsk Landbrukssamvirke og Norges Bondelag, men er faglig uavhengig. Se www.agrianalyse.no for mer informasjon.

Tankesmien Agenda er en partipolitisk uavhengig tankesmie som bidrar til samfunnsanalyse og politikkutvikling for det moderne sentrum-venstre. Enkeltindividets frihet forutsetter et bærekraftig samfunn med like muligheter, tillit og små forskjeller. Tankesmien Agenda skal styrke det offentlige ordskiftet gjennom kunnskapsformidling, utredninger, meningsutveksling og forslag til nye politiske løsninger som fremmer et slikt samfunn. Tankesmien Agenda er en møteplass for fremtidsrettet politisk nytenkning i hele landet, hvor samfunnsengasjerte mennesker fra politikk, akademia, organisasjonsliv, næringsliv og media kan bidra med ulike oppfatninger og perspektiver. Tankesmien Agenda er organisert som et ideelt AS, og eies av LO og Trond Mohn.

1. Sammen drag	4
2. Er det viktig å produsere mat i Norge?	5
3. Jordbruket fortsatt en viktig bærer av Distrikts-Norge	6
4. Trygg mat er avgjørende.....	7
5. Dyrevelferd	8
6. Arbeidsvilkår	9
7. Mat og klima	10
8. Matpriser	11
9. Budsjettmidlene	12
10. Om undersøkelsen	13

1. Sammendrag

Det er stor enighet blant respondentene at det er viktig å produsere mat i Norge. Det er dessuten en betydelig oppslutning om argumentene for norsk matproduksjon, som at vi må produsere egen mat så vi klarer oss i en krise og at alle land må produsere egen mat for å møte verdens befolkningsøkning.

Respondentene ser ut til å legge vekt på landbrukets helhetlige bidrag, hvor de sier seg enig i at landbruket er viktig for bosetting, levende bygder og turistnæringen. Når respondentene blir bedt om å vurdere hvor viktige temaene klima, arbeidsforhold, dyrevelferd, matpriser og mattrygghet er, blir alle disse vurdert som viktige. Men når respondentene blir bedt om å velge hva som er viktigst, troner trygg mat på toppen av listen. Matpriser blir prioritert som nummer to, dyrevelferd som nummer tre, arbeidsforhold som nummer fire, og klima på sisteplass. Det er åpenbart at tillit til maten vi spiser er viktig. På oppfølgingsspørsmål om man tror norsk landbruk leverer på trygg mat, er det et flertall som har større tillit til norsk mat enn importerte produkter. Men, det er også et betydelig antall respondenter som er usikre på om norsk mat er tryggere enn tilsvarende importerte produkter.

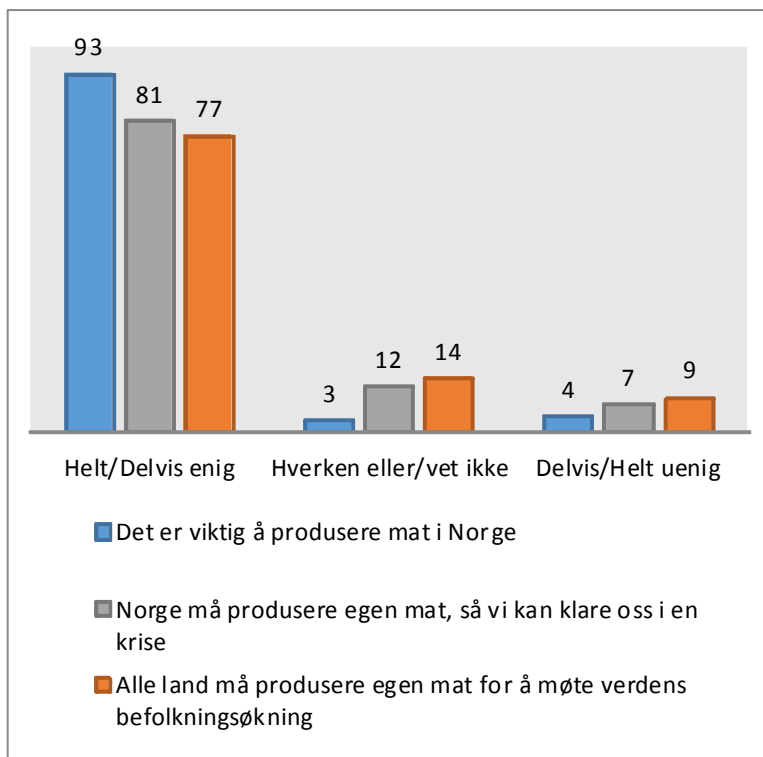
Billig mat ble rangert som nummer to, etter trygg mat. Selv om prisen på mat er viktig for respondentene er det andre spørsmål som nyanserer bildet. Et betydelig flertall er uenige i at lave matvarepriser er viktigere enn å opprettholde norsk landbruk og næringsmiddelindustri. Dette betyr at om man setter matpris i kontekst med å sikre verdikjeden for mat, så ønsker man nettopp den funksjonen verdikjeden for mat har i lokalsamfunnet. Dersom man i tillegg ser dette i sammenheng med at bare 12 prosent mener at overføringene over statsbudsjettet er for høye, er det rimelig å slutte at det ikke bare er stor oppslutning om norsk matproduksjon. Det er også vilje blant både velgere og forbrukere til å finansiere en norsk matproduksjon, med de fellesgodene som følger med.

2. Er det viktig å produsere mat i Norge?

De fleste land i verden legger vekt på å produsere mat nasjonalt. For fattige land betyr det både sysselsetting og forsyning av befolkningen på landsbygda, og det fører til at det aktuelle landet i mindre grad må bruke valuta på å kjøpe matvarer utenfra. Utviklede land støtter egen matproduksjon primært for å sikre matforsyning til egen befolkning, men også i industriland er sysselsetting en faktor. Et lands evne til å produsere egen mat til befolkningen er et viktig aspekt i beredskapssammenheng. Jo høyere selvforsyningsgraden er, dess mindre er sårbarheten ved forsyningsproblemer som kan oppstå i krigs- eller krisesituasjoner. Samtidig er matvareproduksjon også en del av historien og identiteten til befolkningen og en bransje som sysselsetter mange som bor i landdistriktene også i rike land.

Matproduksjon er dyrere i Norge enn i de fleste andre land i verden. Dette skyldes både klimatiske forhold og det høye kostnadsnivået i Norge. Noen stiller derfor spørsmål ved hvorvidt vi skal drive matproduksjon i Norge, når andre land kan produsere den samme maten til lavere kostnader. Norge importerer i dag mer enn halvparten av befolkningens energiforbruk (koloriforbruk). Det er ulike politiske syn på hvor viktig det er å ha en høy selvforsyningsgrad.

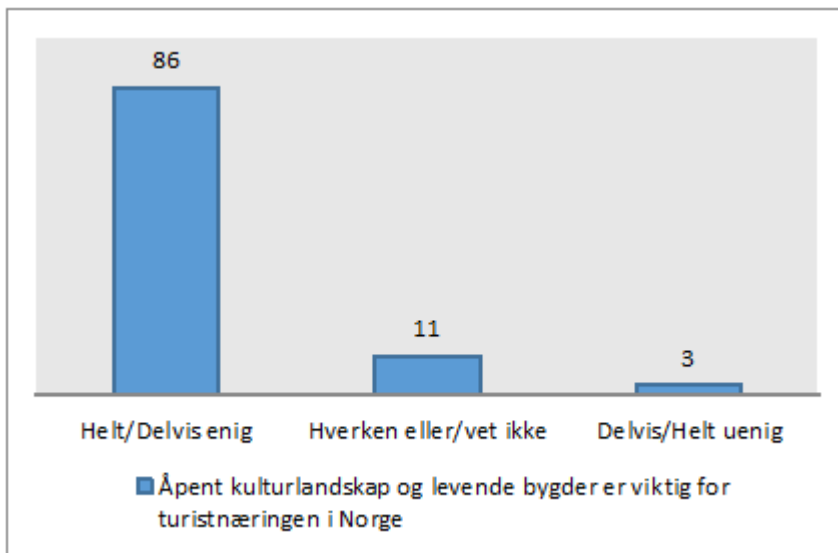
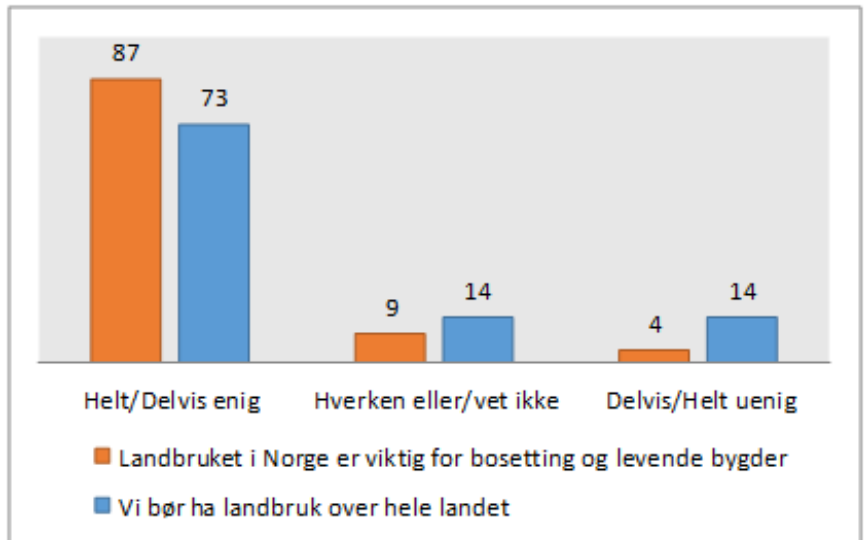
Holdningen til å ha en nasjonal matvareproduksjon står sterkt i den norske befolkningen. På spørsmål om det er viktig å produsere mat i Norge, svarer 93 prosent at de er helt eller delvis enig i at dette er viktig. I undersøkelsen svarer kvinner i litt større grad enn menn at det er viktig med matproduksjon i Norge.

Beredskapsargumentet for norsk matproduksjon er et uttalt mål i regjeringens landbrukspolitikk. På spørsmål om Norge må produsere egen mat så vi kan klare oss i tilfelle en krise svarte 81 prosent at de var helt eller delvis enig i denne påstanden. Det betyr at dette argumentet står svært sterkt i befolkningen. Det er et lite mindretall på sju prosent som mener dette ikke er av betydning. Noe færre svarer at alle land må produsere mat for å møte verdens befolkningsøkning.

3. Jordbruket fortsatt en viktig bærer av Distrikts-Norge

I dag er tre prosent av landarealet i Norge dyrkbar jordbruksjord (i tillegg kommer beite- og utmark). Jorda som er egnet for matproduksjon er spredt over hele landet. Opp igjennom historien har mye av det arealet som har vært egnet for matproduksjon blitt tatt i bruk. I dag er i underkant av 9 millioner dekar jordbruksjord i drift. Av dette brukes 6,5 millioner dekar til gras og beite i husdyrproduksjon og 2,5 millioner dekar brukes til kornproduksjon.

Jordbruket har hatt en viktig funksjon som del av næringsgrunnlaget i distriktene. På spørsmål om landbruket i Norge er viktig for bosetting og levende bygder svarer 87 prosent at de er helt eller delvis enig i denne påstanden. På spørsmål om vi bør ha landbruk over hele landet svarer nær 3/4 av respondentene at de er helt eller delvis enig i at dette er viktig. Det er litt færre enn antallet som svarer at landbruket er viktig for bosetting og levende bygder. Dette kan tyde på at rollen landbruket har i distriktene er viktig.

Selv om andelen som er sysselsatt i landbruket har gått kraftig tilbake, er fortsatt landskapet sterkt preget av matproduksjon. Gårdene har blitt færre og større, men arealet som brukes i jordbruksproduksjonen har vært rimelig stabilt over mange tiår. Kulturlandskapet er en av de viktigste indikatorene på at jorda er i bruk. Det går kort tid fra jord går ut av drift til arealet gror igjen med kratt, og etter hvert tett løvskog.

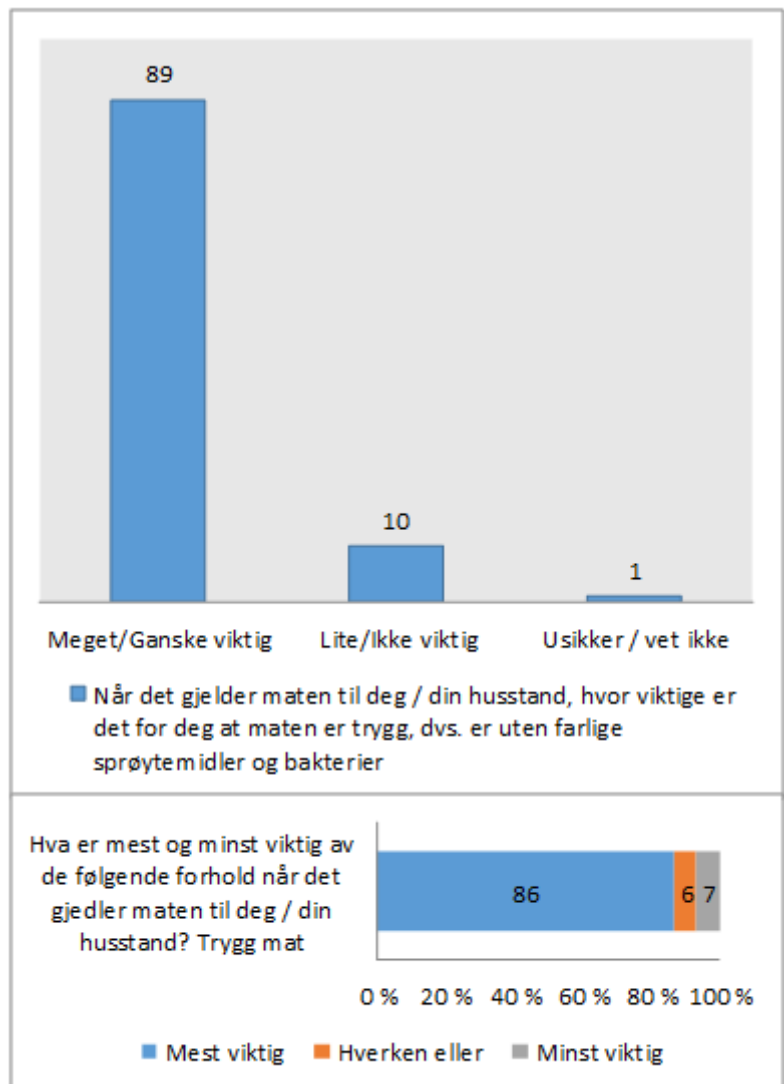
På spørsmål om åpent kulturlandskap og levende bygder er viktig for turistnæringen i Norge, svarer 86 prosent at de er helt eller delvis enig i denne påstanden. Det innebærer at det er om lag like mange som mener at kulturlandskapet og levende bygder er viktige for turistnæringen, som de som svarer at landbruket er viktig for bosetting og levende bygder.

4. Trygg mat er avgjørende

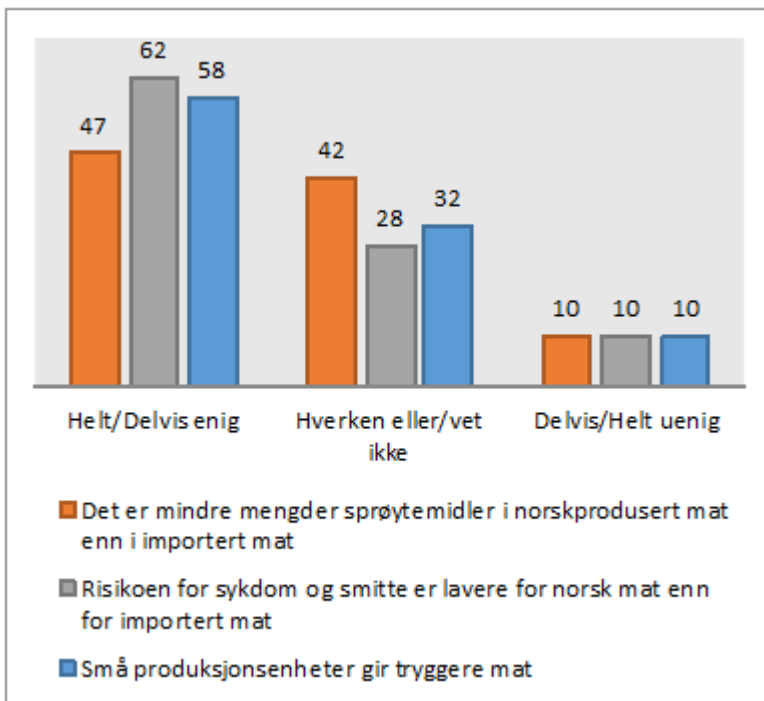
Maten i Norge er stort sett trygg, og det er få utbrudd av akutte sykdommer som skyldes maten vi spiser. Dette kommer av at vi har en god dyrehelse, at vi har et jordbruk og en nærings-middelindustri som tar ansvar. Vi har et strengt regelverk, som vi i hovedsak deler med EU.

Men trygg mat dreier seg også om den langsiktige effekten den har på helsen til de som spiser den, om giftstoffer lagres i kroppen over tid og om næringsmiddelet kan forårsake helseskade hos grupper av befolkningen som er spesielt utsatte eller følsomme. På spørsmål om hvor viktig det er at maten er trygg, fra for eksempel sprøytemidler og bakterier, svarer 89 prosent at dette er meget eller ganske viktig. Når respondentene må velge den viktigste av flere temaer, står trygg mat som den definitivt viktigste for flest.

På spørsmål om det er mindre sprøytemidler i norskprodusert enn i importert mat er respondentene betydelig mer usikre. Selv om 47 prosent er helt eller delvis enig i påstanden, svarer 42 prosent at de ikke tror det er noen forskjell, eller at de ikke vet. Dette kan skyldes at respondentene stoler på at maten som importeres til Norge tilfredsstillende krav satt av myndighetene, og at den dermed er trygg å spise. Eller det kan skyldes at de er usikre på innholdet av sprøytemidler i norsk mat.

Mange andre land har en dyrehelse som er dårligere enn den norske. Til tross for eksempler på at salmonella

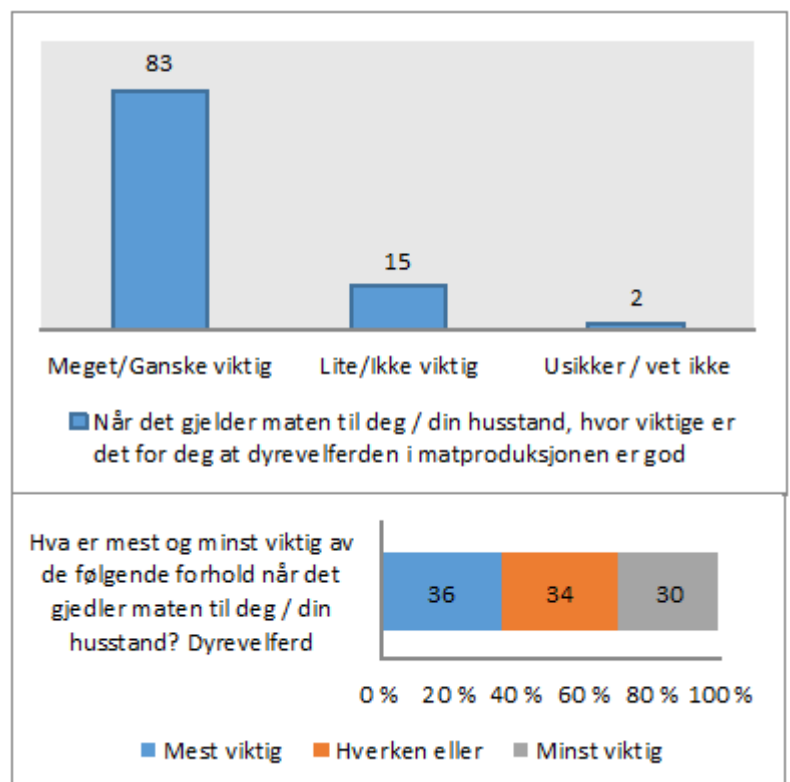

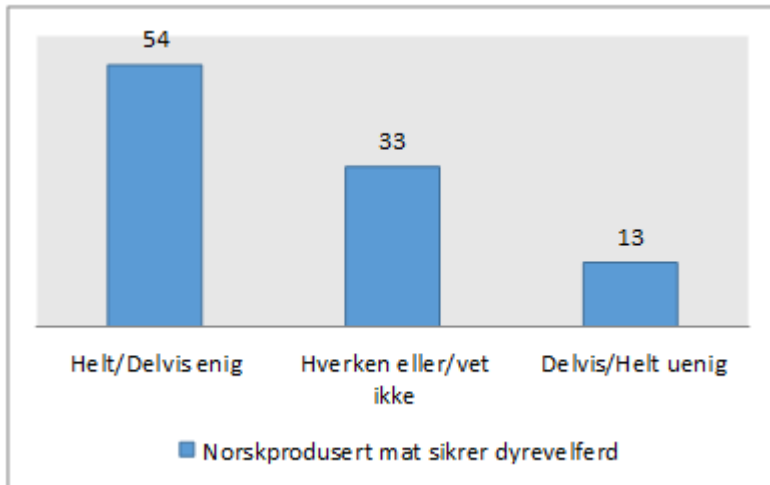
kan finnes i norske fjørfebesetninger, har vi stort sett kontroll på denne sykdommen. Det samme gjelder bakterier som MRSA (antibiotika-resistente bakterier) som er svært utbredt i Danmark, men som Norge har god kontroll med. Det er da også et flertall på 62 prosent av respondentene som svarer at de er enig i at risikoen for sykdom og smitte er lavere for norsk mat enn importert.

På spørsmål om små produksjonsenheter gir tryggere mat, svarer 58 prosent at de er helt eller delvis enig i denne påstanden. Det er grunn til å forvente at virkeligheten er litt mer nyansert enn som så. Risikoen er større om besetningene blir for store, fordi faren for smittespredning til store populasjoner med dyr øker. Da blir det fort dyrt å sanere besetninger med uheldige eller farlige sykdommer.

5. Dyrevelferd

Det er også etiske sider ved måten vi produserer maten vår på i Norge. Dyrevelferd er en av disse. På spørsmål om hvor viktig det er at dyrevelferd i matproduksjon er god, svarer 83 prosent av respondentene at det er meget eller ganske viktig. I prioriteringen mellom flere andre temaer er det færre som mener at dyrevelferd er viktigst. Flere mener både trygg mat og billig mat er viktigere enn dyrevelferd, når de må prioritere hva som er viktigst.

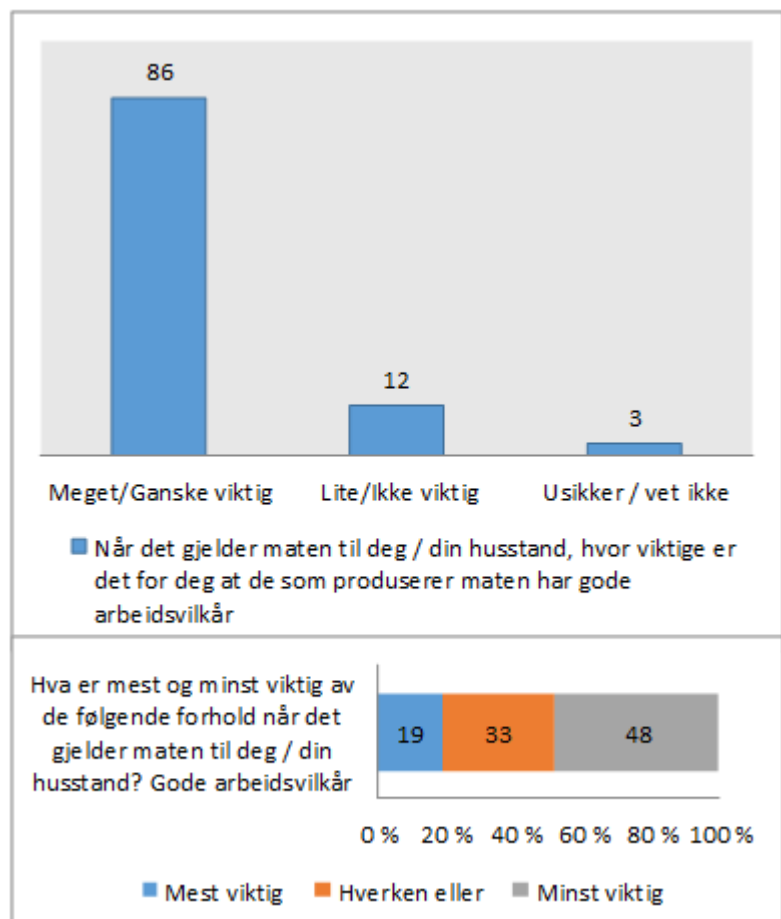

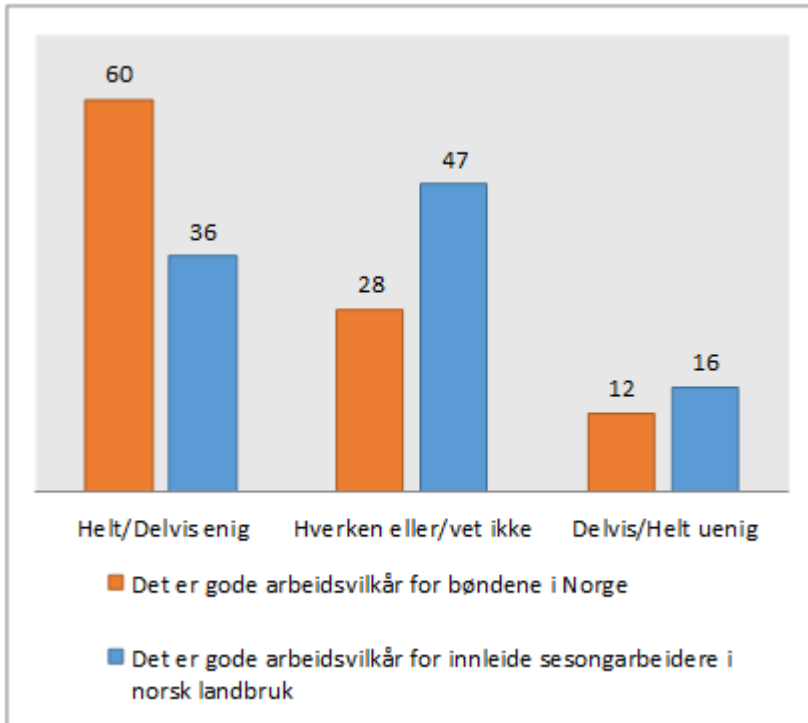
Når vi stiller spørsmål om hvorvidt respondentene tror norskprodusert mat sikrer dyrevelferd er respondentene usikre. 54 prosent svarer at de er helt eller delvis enige i at norskprodusert mat sikrer dyrevelferd, 33 prosent svarer hverken eller, eller at de ikke vet. Selv om majoriteten er enig i denne påstanden, er det en betydelig andel som er usikre på om dette stemmer. Dette kan ha flere ulike forklaringer, men det er nærliggende å tenke at man mener det er tilfredsstillende dyrevelferd i land det er naturlig å sammenligne med.

6. Arbeidsvilkår

Arbeidsvilkår i landbruket er et tilbakevendende tema i det offentlige ordskiftet. Bønder har relativt mange ulykker, noen ganger dessverre med dødelig utfall, i forhold til andre yrkesgrupper. På spørsmål om hvorvidt det er viktig at de som produserer maten har gode arbeidsvilkår svarer 86 prosent av respondentene at dette er meget eller ganske viktig.

Ved rangering av hvilke faktorer som var viktigst, av trygg mat, pris, dyrevelferd, arbeidsvilkår og miljø, svarer bare 19 prosent at det er mest viktig at de som produserer maten har gode arbeidsvilkår. Dette gir arbeidsvilkår fjerde plass etter dyrevelferd.

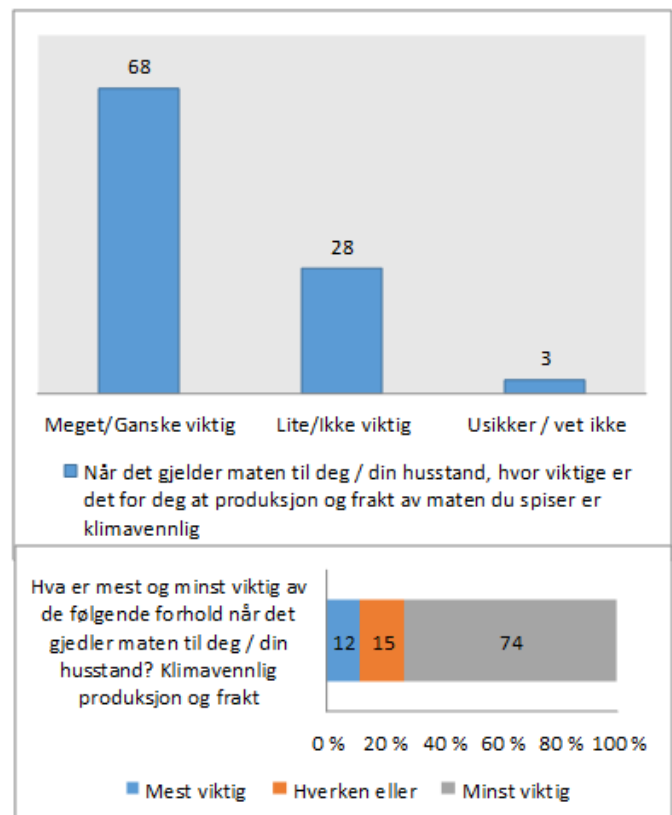

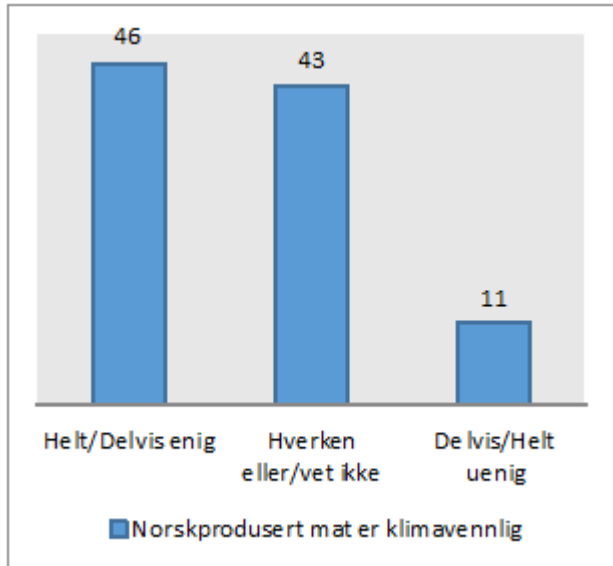
Når vi omformulerer spørsmålet til en påstand om hvorvidt det er gode arbeidsvilkår for bønder i Norge, svarer 60 prosent at de er helt eller delvis enig, mens 28 prosent svarer hverken eller, eller at de ikke vet. Det innebærer at det er færre som tror at det faktisk er gode arbeidsvilkår for bønder, enn det antallet som mener det er viktig med gode arbeidsvilkår. Når vi spør tilsvarende for ansatte i jordbruket får vi et helt annet svar. Bare 36 prosent av respondentene svarer at de er helt eller delvis enig i at det er gode arbeidsvilkår for ansatte i jordbruket, mens 47 prosent svarer hverken eller, eller vet ikke.

7. Mat og klima

På spørsmål om hvor viktig det er at produksjon og frakt av mat er klimavennlig, svarer 68 prosent at dette er meget eller ganske viktig. Det lave antallet respondenter som mener dette er viktig kan ha bakgrunn i en vurdering om at man uansett må ha mat, og at det i klimasammenheng er viktigere områder å ta for seg.

Ved rangering av hvilke faktorer som var viktigst: av trygg mat, pris, dyrevelferd, arbeidsvilkår og miljø, svarer bare 12 prosent at klimavennlig produksjon og frakt er viktigst. Dette gir klimavennlig produksjon og frakt femte plass etter gode arbeidsvilkår.

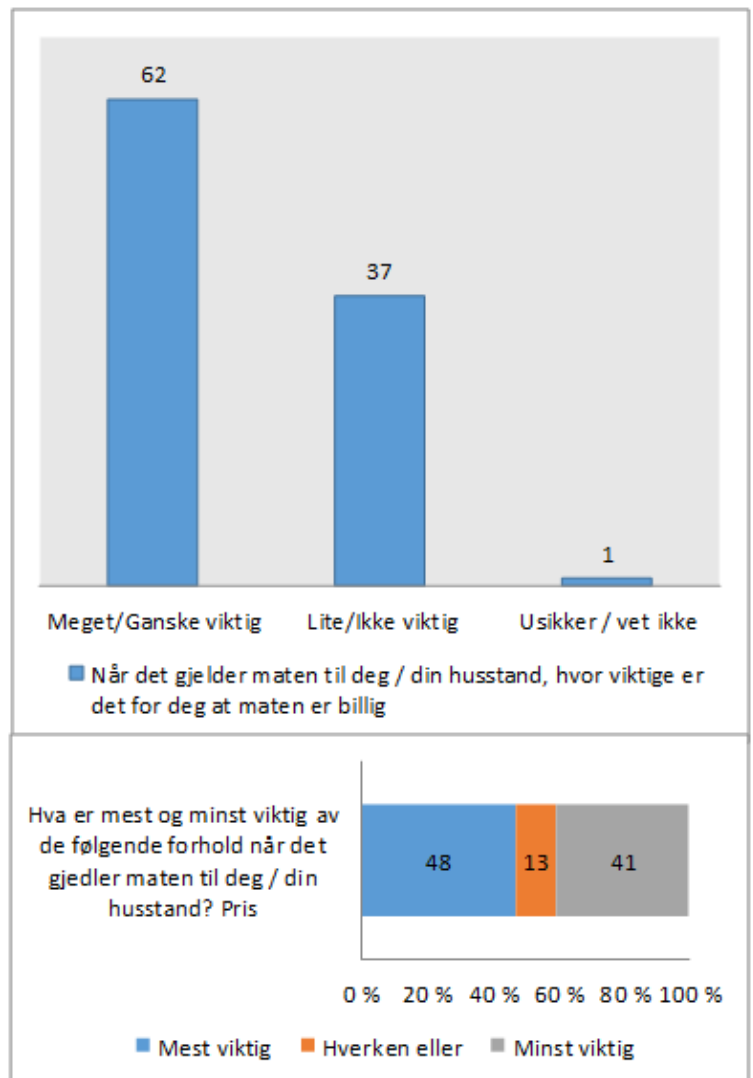

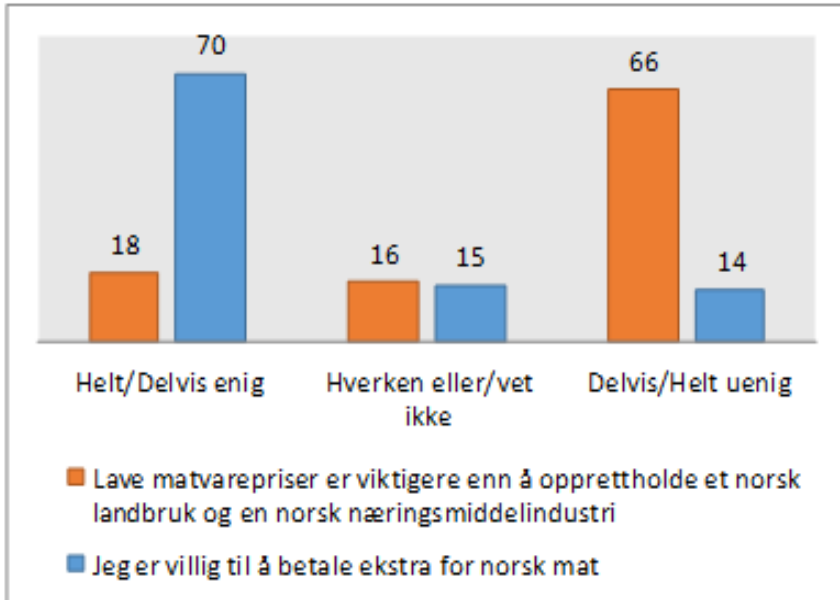

På spørsmål om respondentene er enige i at norskprodusert mat er klimavennlig svarer 46 prosent at de er helt eller delvis enig, mens 43 prosent svarer hverken eller, eller at de ikke vet. Det er med andre ord stor usikkerhet blant respondentene med hensyn til hvorvidt norsk matproduksjon er klimavennlig. Det er derimot kun en minoritet som er uenige i at norskprodusert mat er klimavennlig.

8. Matpriser

Prisnivået på mat har vært sentralt i den norske debatten, både når det gjelder det offentlige ordskiftet rundt kjedemakt, landbrukets inntekter, og den relative prisforskjellen til utlandet. På norskproduserte matvarer gjør importvernet det mulig å ta ut en høyere pris i det norske markedet enn om man skulle kjøpt de samme varene på verdensmarkedet. Dette er en avgjørende del av inntektsgrunnlaget til norske matprodusenter, men også i verdikjeden for mat som helhet. På spørsmål om hvor viktig det er at maten er billig, svarer 62 prosent at dette er meget eller ganske viktig, mens 37 prosent svarer lite eller ikke viktig. Det fremstår dermed som at matprisen er viktig for mange. Ved rangering av hvilke faktorer som var viktigst, av trygg mat, pris, dyrevelferd, arbeidsvilkår og miljø, svarer 48 prosent at pris er mest viktig. Dette innebærer at pris er rangert som nummer to, etter trygg mat.

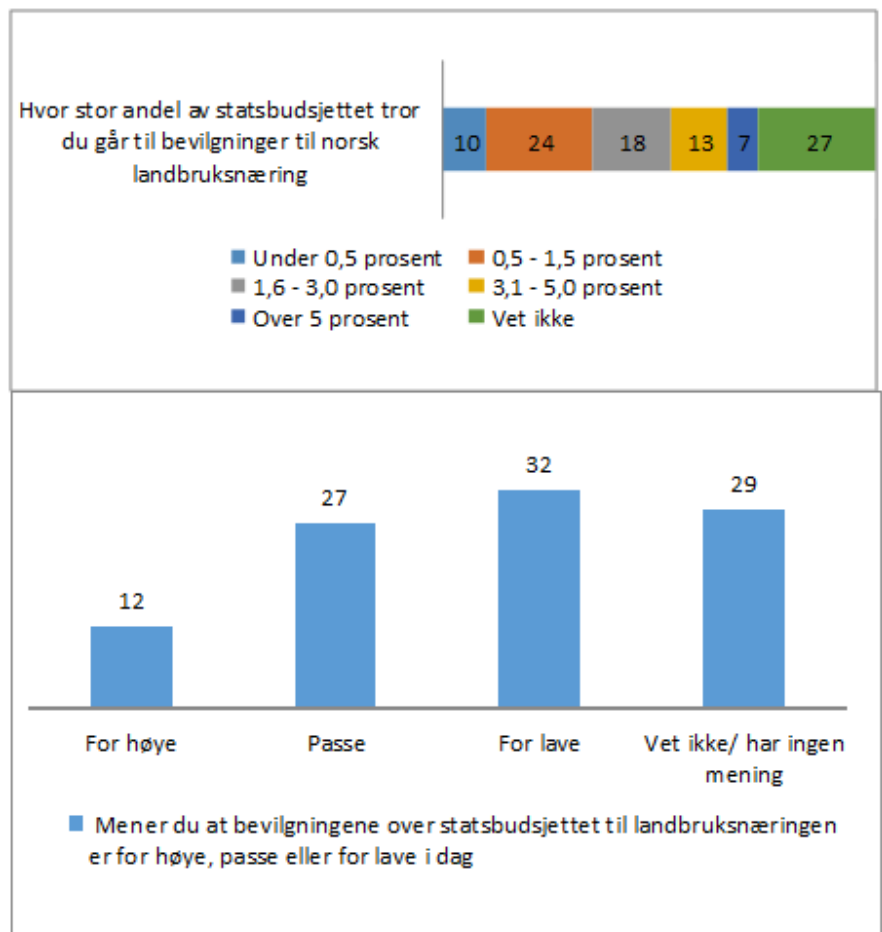

Men bildet er nyansert. På spørsmål om lave matvarepriser er viktigere enn å opprettholde et norsk landbruk og en norsk næringsmiddelindustri svarer bare 18 prosent at de er helt eller delvis enig i dette. Videre svarer 70 prosent at de er helt eller delvis enig i at de er villige til å betale ekstra for norsk mat. Et interessant funn er at det er signifikant flere av respondenter med samlet inntekt i husholdningen på under 500 000 kroner, som svarer at de er villige til å betale ekstra for norsk mat. Dette viser at norske forbrukere har et mer sammensatt syn på matpriser, enn at maten skal være billigst mulig. Gitt at prisnivået på mat har betydning for norsk landbruk og næringsmiddelindustri, er et stort flertall villige til å akseptere et høyere prisnivå på mat.

9. Budsjettmidlene

Støtten til jordbruket som andel av Statsbudsjettet har vært fallende i en årrekke. I 2014 utgjorde budsjettmidlene til jordbruket rett i underkant av én prosent. Rundt 4 av 10 overvurderer jordbrukets andel av statsbudsjettet. Om lag 1 av 4 av respondentene "tror riktig" om omfanget av budsjettmidler til jordbruket. Om lag 1 av 4 svarer at de ikke vet, mens 1 av 10 tror at jordbruket får mindre enn de faktisk får.

I forbindelse med spørsmålet om Statsbudsjettet ble det også spurt om hvorvidt de mente overføringene var for høye, passe eller for lave. Bare 12 prosent av respondentene svarer at overføringene er for høye, mens 32 prosent svarer at de er for lave. Når man ser disse to spørsmålene under ett ser vi en sterk systematikk i at de som mener overføringene er for høye, også overvurderer hvor stor andel av Statsbudsjettet overføringene utgjør. Tilsvarende ser vi for gruppen som svarer at overføringene er for lave, som undervurderer jordbrukets andel av statsbudsjettet.

10. Om undersøkelsen

Spørreundersøkelsen er gjennomført av Ipsos MMI innenfor deres ukentlige omnibus. Undersøkelsen ble gjennomført over to uker, i uke 10 og 11, for å sikre et tilstrekkelig antall respondenter, hvor man fikk 1037 svar. Spørsmålene er kvalitetssikret både av AgriAnalyse, Agenda og IPSOS MMI.

	Kjønn			Alder			
	Total	Mann	Kvinne	18-29 år	30-39 år	40-59 år	60 år +
Antall intervju	1037	497	540	162	206	261	408
Befolkning 2015	4040	2022	2018	831	688	1399	1122
Antall intervju		47,9 %	52,1 %	15,6 %	19,9 %	25,2 %	39,3 %
Befolkning 2015		50,0 %	50,0 %	20,6 %	17,0 %	34,6 %	27,8 %

Blant de som svarte var det noen flere kvinner enn menn. Aldersgruppene 18—29 og 40—59 år er sammenlignet med befolkningens sammensetning noe underrepresentert, mens 30—39 og 60 år eller eldre er overrepresentert. Geografisk er Oslo noe overrepresentert, mens Vestlandet er underrepresentert.

	Landsdel				
	Oslo	Østlandet	Vestlandet	Midt Norge	Nord Norge
Antall intervju	168	418	227	138	86
Befolkning 2015	520	1612	974	555	380
Antall intervju	16,2 %	40,3 %	21,9 %	13,3 %	8,3 %
Befolkning 2015	12,9 %	39,9 %	24,1 %	13,7 %	9,4 %

Tallene er vektet på kjønn og alder innenfor hver region, for å sikre representativitet ovenfor befolkningen. Undersøkelsen treffer godt både mht. utdanningsnivå og husholdningenes inntektsnivå. Samlet sett er det dermed grunn til å forvente at resultatene gir et representativt uttrykk for opinionen.

	Utdanning				Husstandsinnpekt		
	Grunn- skole	VGS	Universitet/ høy- skole, lavere grad	Universitet/ høy- skole, høyere grad	Under 500'	500' - 800'	Over 800'
Antall intervju	74	311	317	335	316	259	358
Befolkning 2015	290	1303	1226	1221	1180	1015	1396
Antall intervju	7,1 %	30,0 %	30,6 %	32,3 %	30,5 %	25,0 %	34,5 %
Befolkning 2015	7,2 %	32,3 %	30,3 %	30,2 %	29,2 %	25,1 %	34,6 %

Notatet er skrevet av Eivinn Fjellhammer i AgriAnalyse og Marte Ramborg i Tankesmien Agenda.